

Таня Тихова / Tanya Tihova

ДОБРИ ЧИНТУЛОВ И БЪЛГАРСКОТО ВЪЗРАЖДАНЕ

Dobri Chintulov and the Bulgarian National Revival

Abstract: The article explores the life path, creative work and public activity of Dobri Chintulov. The author comes to the conclusion that it is necessary to continue scholarly research on the life and activities of the poet, composer, pedagogue and public figure Dobri Chintulov, because the memory of his personality should not fade in the minds of the Bulgarians.

Keywords: Bulgarian National Revival, Exarchate, Dobri Chintulov.

Заставайки пред пантеона на достойните от времето преди Освобождението и виждайки величието на голямата епоха, през която е изнесена борбата за свобода, без съмнение ще слеем величието на преживявания момент с величието на онези, чиито живот и дело бяха обречени на едно име – България и на едно постижение – свободен живот. Делото и животът на, може би най-тихия и скромнен деец от онова величаво и героично време, Добри Чинтулов са тясно свързани с нашето духовно възраждане. Той става изразител на дълго потискани чувства, желаниа и стремежи на българина, намиращ се под духовното потисничество на фанариотите и под политическия гнет на петвековния тиранин.

Както пише проф. Иван Стоянов, през XVIII и XIX в. „...в българското общество настъпват дълбоки промени, които обхващат материалната, социалната и културно-духовната сфера. В резултат на тези промени се стига до формирането на българската нация и до борбите на тази нация за постигане на политическа самостоятелност. ...Стремежът е да се поставят основите на нова материална и духовна култура, като съществена страна на този процес е борбата срещу гръцката църковна власт за църковна независимост“¹.

В преломния за националната ни история деветнадесети век израстват личности с верен усет за политическия момент, които воюват за изработването на най-вярната революционна практика и идеология с огън и слово. През тези тежки години на робството Добри Чинтулов е един от първите дейци на мирната просветна работа, поети и борци за свобода, които посвещават всичките

си сили за политическото и духовното пробуждане на народа. Притежавайки чертите на просветител и революционер, той изразява мисълта за смъкване на игото чрез общо въстание още преди създаването на революционната организация у нас². Преданият и скромнен сливенски учител Добри Чинтулов още през 40-те години на XIX в. написва патриотични песни, които се възприемат от българския народ като зов за свобода и разпалват бунтовните пориви на младите. Той безспорно е и първият вдъхновен певец на робските неволи, който е носил в душата си големи творчески сили.

Добри Петров Чинтулов е роден в Сливен през септември 1822 г. в семейството на бедния сливенски тепавичар Петър Миндов-Чинтула. Учи във взаимното училище (1831–1834 г.), преживява епидемията от чума през 1835 г. и завършва модерното гръцко училище на Георгиус Цукалас (1836–1839 г.). По време на Българското възраждане Сливен е живописен и многолюден град с богати хайдушки и революционни традиции. Именно разказите за смелите борци, юнашките подвизи и героичната смърт на самоотвержените българи, въстанали за освобождението на родината от османско иго, силно вълнуват и разпалват въображението и поетическата чувствителност у младия Чинтулов.

В края на 1839 г. Чинтулов заминава за Одеса. Тя е един от центровете на българската емиграция през Възраждането. Тук жаждата му да се образова, за да служи за пробуждането на поробените, намира подкрепа и съдействие в българските търговци-меценати Николай Миронович Тошков, Никола Палазов и Васил Априлов. В Одеса Чинтулов завършва основно училище, а след това и Одеската духовна семинария с отлична диплома³. Одеският период е безспорно един от най-важните в живота му, тъй като Чинтулов придобива своя научно-просветен мироглед и гражданско-обществени идеали. Тук укрепва любовта му към родината, засилва се беззаветната му преданост и готовността му да служи на народа си, вдъхновявайки го в борбите за освобождение с хъшовския огън на своите бунтовни песни, тъй като те са неговите оръжия в по-продължителната и бавна революция в съзнанието на учениците му. По време на десетгодишния му престой (от 16 до 26 години) се оформя неговият поетичен талант. Чинтулов се учи от патриотизма, хуманизма и художественото майсторство на Пушкин, Лермонтов, Шевченко, Хомяков. Освен Добри Чинтулов в Одеса следват и Иван Богоров, Найдено Геров, Захари Княжески, Митрополит Натанаил, Ботьо Петков и други будни младежи, които пренасят в отечеството си новите просветни идеи, а заедно с тях и революционните копнежи, зародили се в дружинките на младите семинаристи⁴.

Революционните раздвижвания из Европа, както и Браилските съзаклятия от 1841–1843 г. отекват в сърцето на родолюбивия българин. Израз на пламенния патриотичен порив на поета стават първите му две песни – „Стани, стани юнак балкански“ и „Къде си, вярна ти любов народна“, за които Георги Бакалов твърди, че всяка една от тях е „позив към революция“. Стихотворенията на Добри Чинтулов са мелодирани от самия него – някои с оригинални, а други със заимствани мелодии и са разпространявани тайно в преписи. Имен-

но като песни те остават в народното съзнание като химни на пробуждащата се жажда за национално освобождение⁵.

Както споделя М. Ив. Марковски, „...самият Апостол на българската национална революция Васил Левски носи преписани в тефтерчето си песните на Чинтулов и често ги пее, а идеята за организирана националноосвободителна борба, повдигната от Раковски, Чинтулов представя в късите си музикално-ритмични стихове и те звучат като революционни маршове“. Скромното му поетическо наследство – около двадесетина стихотворения, не трябва да се цени по количеството, а според художественото му изпълнение и въздействие върху народа. Чрез него Чинтулов се явява радетел на националното самосъзнание⁶.

Завръщайки се в Сливен през пролетта на 1850 г. след няколкомесечен престой в Браила, Чинтулов се заема с преподаването на български език, история, география, реторика, физика, математика, геометрия, руски език и музика. Чрез уроците си показва своеобразието на родното слово, проблемите на синтаксиса и лексиката и се извисява като един от първите талантиливи строители на българския национален език.

Като учител е истински реформатор. Предприема цялостно преустройство на училищната програма, сам пише повечето учебници, които, макар че остават необнародвани, чрез преписи стават достойние на учителското съсловие в много краища на българските земи. От обобщените изводи, направени от Д. Леков при анализа на учебниците през 1987 г., става ясно, че „...Чинтулов е педагог с всестранна култура, с умение да преподава увлекателно, като с имена и факти насочва към политическата обстановка в България и света. Умело подобрите от Чинтулов примери приобщават учениците му към освободителните борби в Европа и формиращите се революционни сили в България. Създател е на първото достигнало да нас цялостно ръководство по реторика и словесност през 1861 г. Като преводач Чинтулов е съвременен и талантлив – превежда точно, с емоционален творчески усет успява да предаде на български идейните и художествените достойнства на оригинала...“⁷

Добри Чинтулов се включва дейно и в обществено-политическия живот на град Сливен⁸. Участва активно в борбата за извоюване на църковна независимост, с което си спечелва омразата на местните чорбаджии и гъркомани. През 1857 г. е принуден да напусне Сливен, където работи като главен учител вече седем години и до 1861 г. учителства в ямболските училища. Успешната му учителска дейност в съседния Ямбол е отразена и в „Цариградски вестник“. Под ръководството на Чинтулов Ямболското училище се налага и в него започват да идват ученици от околните градове, дори и от Сливен, където училището е едно от най-добрите за времето си. Според една дописка, напечатана във вестник „Македония“ (год. IV, бр. 13), Добри Чинтулов за кратко време е показал „добър успех“ и е принесъл „драгоданния плод“, от което гражданите останали „твърде благодарни“ и „не ще могат да забравят никога добрите му и похвални заслуги“. Пребиваването на Чинтулов тук е свързано с редица

важни събития в неговия живот. През 1858 г. той се оженва за дъщерята на основоположника на българската текстилна индустрия Добри Желязков Фабрикаджията, а през 1859 г. се ражда и единственият му син Петър. От Ямбол Чинтулов поддържа широка кореспонденция със светилата на нашата народна просвета като Найден Геров (тогава в Пловдив), Сава Филаретов (главен учител на София), Сава Доброплодни (главен учител на Шумен и основател на българския театър), д-р Иван Селимински (в Румъния). Неговата известност и популярност нарастват толкова много, че още преди изтичането на срока на тригодишното му учителстване в този град, той е канен от Стара Загора и Сливен да се върне, а от Ямбол – да остане и занапред, като увеличават заплащането му на 150 лири годишно. В Стара Загора му предлагат 200 лири, но Чинтулов предпочита да се върне в родния си град. В Сливен продължава да работи като педагог за 100 лири годишно, но този път, за да се предпази от вмешателството на общинарите и чорбаджиите гръкомани в „съгласителното“, сключено между него и Сливенската българска община, условието за ненамеса било изрично вписано⁹.

Добри Чинтулов взема активно участие и в борбата за учредяване на независима Българска екзархия. Църковно-националната борба е важен етап от борбата за национално обособяване и освобождение на българския народ. Тя има за цел да премахне подчинението на Цариградската патриаршия, като извоюва официално признание за самостоятелност сред народите на Османската империя. На 9 януари 1871 г. при тайно гласуване Чинтулов е избран за епархийски представител на четирите каази – Сливенска, Ямболска, Карнобатска и Айтоска в първия църковно-народен събор през 1871 г. в Цариград. Този избор е признание за неговия принос в спонтанно зародилата се борба за църковни правдини – прелюдия към политическата свобода. Заради тази си народополезна дейност той взема превес пред другите кандидати, също известни дейци в църковните борби – Русчо В. Миркович, Стефан Петров Стефанов, Стефан Г. Гидиков.

Според проф. Петко Ст. Петков „Екзархията е резултат от общонационално движение – религиозно по форма и политическо по характер. Учредителното ѝ събрание (Църковно-народният събор от 1871 г.) и приетата от него екзархийска конституция (Устав за управлението на Екзархията 1871 г.) са събития и актове, характеризиращи не толкова специфична религиозна различност и солидарност, колкото национална съобщност и политическа съпричастност към общобългарско национално-държавно бъдеще. Екзархията подготвя исторически новата българска държавност, тя е своеобразна българска протодържава, при това с модерно устройство и управление, независимо от религиозната си форма“¹⁰.

Преди заминаването си за Цариград на 20 януари Чинтулов получава инструкции какво отношение да вземе по точките на устава и 50 лири като командировка за два месеца. На 25 януари 1878 г. пристига за най-представителното общобългарско събрание до Освобождението, в което участват 50 делегати от

Тулча до Охрид и от Видин до Одрин и Цариград, заслужили дейци по българския църковен въпрос от национален и местен мащаб, влиятелни първенци от Цариград и от епархийските центрове, учители и свещеници. Дейността му на събора не е от най-активните, но прави впечатление, че Чинтулов действа като истински народен представител. Взема отношение съгласно дадените инструкции от своите избиратели и редовно се отчита с писма пред тях, като започва кореспонденцията с Главната църковна община в Сливен на 23 февруари 1871 г., още в деня на първото редовно заседание на събора. На 29 януари е избран в комисията, която, както пише на Сливенската община, ще изработи „регламент (правилник), по който ще се води събранието в разискването на устава“. Правилникът е сравнително либерален и дава възможност за широки разисквания. С дейността си на събора Чинтулов може да се нареди сред делегатите, отстояващи демократичните принципи и българските интереси. В писмата си до сливенци той изразява радостта си, че за редовни делегати са приети представителите на някои спорни македонски епархии, че са проваляни опитите за компромис с патриаршията в ущърб на българите. В едно от писмата съобщава на своите съграждани, че исканията им за по-широко участие на светски лица в управлението на епархиите са приети. Съборът решава да се създаде Сливенска митрополия, като Чинтулов поддържа желанието на населението тя да обхване територията на целия санджак, т.е. Новоагорско и котленските села. Сам възпитаник на духовна семинария, по някои въпроси Чинтулов стои на по-умерени позиции, в близост до Гаврил Кръстевич, като например такива за възрастта на екзарха, за допълнителни представители от Цариград и други¹¹. Той присъства редовно на заседанията на събора до фактическото му разпускане на 24 юли, въпреки че, тъй като обещаните му за издръжка суми не му били изпратени, още през март положението му, по собствените му думи, става „бодливо“.

Като преценяваме дейността на Чинтулов в тази значителна изява на българския народ, не можем да не се съгласим с характеристиката, която съборът дава в писмо до Сливенската община: „Той изпълни точно и вярно посланието, което му беше наложено от страна на богоспасяемата ваша епархия, присъства редовно на всичките заседания на речения народен събор, взе деятелно участие във всички по-важни въпроси и винаги показва най-топла ревност въобще за общото народно добро, с една реч той показва словом и делом, че е заслужавал не само поверението на богоспасяемата ваша епархия, но и почитта и любовта, които той привлече тука върху си от страна на всинца ни“¹².

Чинтулов се отнася с голяма отговорност към поставената му задача. С изключителна прецизност и дипломатичност предава случващото се на съборните заседания. Дори в някои от писмата отправя предупреждения към своите съграждани да не се доверяват напълно на информацията във вестниците, тъй като е написана по пристрастие и ги уверява, че всичко ще се извърши според изискванията на народните интереси и политиката на правителството. По всичко личи, че Добри Чинтулов приема пратеничеството си в Цариград

като мисия и безкористно се отдава на нейното изпълнение. През цялото време действията му са ръководени от неговото неизменно чувство за дълг към народ и родина, както и от ревностна защита на интересите на каазите, чийто епархийски представител е.

Проявените от него качества – честност, почитеност, чистосърдечност и диалогичност, са високо оценени и през 1878 г. му е отправено предложение да оглави Сливенската епархия, като приеме духовен сан. След завръщането си от Цариград той отново става главен учител в Сливенското главно училище и надзирател на мъжките и девическите училища. Името му се ползва с голям авторитет сред местната интелигенция и затова през 1873 г. е привлечен и за член на частния революционен комитет в Сливен.

През 1875 г. Добри Чинтулов напуска сливенските училища. В периода от 5 януари до 17 април 1878 г. работи като член на Временния градски съвет на Сливен и по този повод е награден от сливенския губернатор с медал. Така за пореден път се засвидетелства уважение към организационния му и житейския опит, както и преклонение пред неговата висока култура: владее няколко езика – руски, френски, гръцки и турски, а като учител има високо съзнание за своя обществен и граждански дълг. Дейността на Чинтулов като съветник и произнесената от него прочувствена реч на 4 януари 1878 г. при посрещането на освободителните руски войски от 26-та пехотна дивизия, начело с ген. Делингсхаузен в Сливен, се считат за последните обществени прояви в живота на поета¹³. Именно с темперамента на своето творчество, с откритата си душа, със своята нравствена чистота и благочестие Добри Чинтулов винаги е източник на всички народополезни идеи в родния си град Сливен.

Преживял възторзите и опиянението на първите дни от свободния живот, Чинтулов скоро пада духом под ударите на тежки нещастия – загубва един след друг съпруга и единствен син. Напрегнатият дългогодишен труд, тревогите и изострилият се диабет го лишават от зрение¹⁴. По молба на Чинтулов, както твърди неговият правнук по сребрена линия Гавраил Ил. Стоянов, „Сливенската община се застъпила пред Дирекцията на просвещението в Източна Румелия да му се отпусне пенсия. В ходатайството на общината е записано: „...Ако е възможно да се определи „пенсия до живот“ на Г-на Чинтулова, който действително заслужава такова благодеяние от страна на Високопочитаемото Правителство, най-повече за това, че той почти 25 години е бил учител ту в Сливен, ту в Ямбол и неговите учителски плодове никой не може да откаже. А сега като е дошъл в старост и като тъй повреден в очите, и по Божие Провидение лишен и от едничката си подкрепа и утеха за старините му, която беше на единствения му син, който на 22-та си годишна възраст се помина и бедният Г-н Чинтулов е дошъл в плачевно състояние...“, в резултат на което му е отпусната пенсия от 5 турски лири месечно.“ Така изминават няколко тягостни и мъчителни години и на 27 март 1886 г. в Сливен Добри Петров Чинтулов угасва, доволен, че е видял България свободна – мисия, за която работи и страда цял живот.

Но малцина са авторите в българската литература получили всенародно признание приживе като Добри Чинтулов. Най-вероятно той не се подписва под творбите си, тъй като не живее в Браила или Одеса, а в Сливен, където е наричан „руски агент“, ратува за църковна независимост, обявява се срещу гърцизма в училищата и дори на два пъти е арестуван (макар и за кратко). Въпреки това благодарта, бликаща от неговите пламенни слова, е неизмерима, а признанието цял един народ да пее с гордо вдигната глава песните му е истинска отплата за голямата му обич и преданост към народ и Родина, към родния Сливен.

Вярвам, че всеки българин и най-вече сливенец, където и да се намира, с драгост в душата ще запее някоя от неговите революционни, патриотични или исторически песни. Като обединително звено и основен мотив в макар и малкото поетично наследство на Чинтулов изпъкват чистият патриотизъм на поета, изразяващ тъга по родината, призив към юнака балкански, стремеж към просвета, възторг от бащината земя, възпоменание за нашето славно историческо минало и народната любов като първоизточник на напредък и свобода.

Ролята на Добри Петров Чинтулов в Българското възраждане синтезирано, емоционално и, до известна степен, агитационно обобщава още през 1910 г. председателят на Сливенския революционен комитет Михаил Греков – един от първите биографи на поета и негов близък приятел: „... За Чинтулов би трябвало да се пише подробно; него не трябваше да го забравяме, тъй като той е един от борците, стоящ в първите редове на борбата против елинизма, против турците, един от първите просветители, които са се състезавали на българското литературно и политическо поле; е един от ония редки деятели, които разработиха българския език, дадоха подтик и направление на българската литература. От друга страна, може да се каже, че Добри Чинтулов създаде Каравеловци, Ботевци, Вазовци, В. Левски, Х. Димитровци, Стефан Караджовци и пр. и пр. Освен това изпод Чинтуловата ръка са излизали цели серии борци и ученици, които днес заемат високи постове във войската, администрацията, съдебното, финансовото и пр. ведомства и служат на България; много из тях са литератори, финансисти, учители, войници“¹⁵.

Отреден от съдбата за духовен водач на народа, Чинтулов с поетичната си душа и просветен ум, с личния си живот и със слово се отдава на неумолимата борба срещу духовното невежество, политическия гнет, материалната нищета, националното безразличие, както и с причинителите на народното нещастие. Убеждението му, че чрез просвета ще се повиши националното самосъзнание и ще се разпали народното самочувствие, а като реална последица от това ще се роди политическа свобода, не е илюзия – това е лйтмотивът на повечето му стихове. А любовта към народа – народ буден, просветен, културен, свободен, е заветът на Чинтулов, който го прави актуален и днес, в нашето съвремие. Важно е да се отбележи, че тази любов към народа, която сливеният поет възпява, ще се прояви, когато всеки е готов да се жертва за народа, да осъзнае, че той живее само дотолкова, доколкото е част от народността общност, че

неговото щастие ще се изгражда в съгласие с общото щастие на членовете на общността, че политическата свобода е гарантирана, когато имаме културен народ, а истинската култура не търпи социални противоречия. Каузата, за която работи Чинтулов, е осъществена, но всички българи и най-вече водачите на народа трябва да се учат от историята. Разумът, културата и социалната справедливост могат да променят изхода на историческия процес за един народ.

Днес, прекланяйки се пред светлата памет на Чинтулов, осъзнаваме, че има неща, които остават и след нас. Годините се нижат една след друга, но те се оказват напълно безсилни пред блясъка и величието на делото на този възрожденец. При това би трябвало да вникнем по-дълбоко във всичко онова, което ни е завещал този син на Балкана, защото през целия си живот Чинтулов се придържа към максимата „Дела трябва, а не думи“¹⁶. В речта си по случай годишния акт на сливенските училища, произнесена на 29 юни 1873 г., Чинтулов отбелязва: „Бъдущото поколение ще цени всички наши постъпки, всички наши дела, ще цени високо всичко, що сме извършили за неговото благодеяние... Ще се преминат години и времена, ще се появят между нашия народ мъже, които ще разровят архивите, в които са описани делата на любородните деятели, ще пролеят признателни сълзи...“¹⁷. Той никога не губи патоса на вярата си в светлото бъдеще на своето мило Отечество – България, както и в признателността на българите.

И днес е жив споменът за Чинтулов в Сливен, който е и моят роден град. От 1972 г., когато тогавашният кмет на града разпорежда да се направи единствения в България „пеещ часовник“, три пъти на ден се носи мелодията на „Стани, стани, юнак балкански!“ Тя се чува на 14–15 км от града и всеки ден ни напомня за възрожденския поет, за истинския народен учител и общественик. Той е патрон и на множество училища и читалища, а негови бюстове има в цялата страна.

Животът на Добри Петров Чинтулов е бил обект на задълбочено изучаване от М. Греков, П. Пундев, Н. Табаков, Д. Стойнов, проф. Б. Пенев, Кр. Генев, проф. Ив. Шишманов, акад. М. Арнаудов, Ст. Чилингиров, акад. П. Динев, проф. Б. Йоцов, акад. Ив. Радев и др., а спомени или случки от живота му са описали или разказали мнозина негови приятели, ученици, сродници или техните потомци. Въпреки това данните за личния живот на Добри Чинтулов в семейната среда, в различните периоди от житейския му път не са пълни, а някои от авторите поднасят недоказани документално твърдения, които противоречат на посочените сведения от други писатели, като много от грешките се повтарят. Тези факти напълно основателно доказват необходимостта научните изследвания за живота и дейността на поета, композитора, педагога и общественика Добри Чинтулов да продължат, а за мен като сливналийка е чест и дълг да го направя, защото споменът за неговата личност никога не трябва да избледнява в съзнанието ни. Любородната искра, която запалва с творчеството и делата си, трябва да гори вечно в сърцата на българите, за да може и за в бъдеще да е ярката светлина, която ги води по пътя към благородни дела,

допринасящи за възхода и добруването на новите поколения, а те неизменно да следват Чинтуловия призив за любов към народа, безкористно да милеят и ратуват „за нашето Отечество и слава, за нашата свобода и държава“.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

¹ **Стоянов, Ив.** История на Българското възраждане. Велико Търново: ИПК „Свети Евтимий Патриарх Търновски“, 1999, 46–72.

² **Георгиев, Л.** Добри Чинтулов. – В: Литературна класика. София: Цвят, 1992, кн. I, 154–172.

³ **Драгова, Н.** Добри Чинтулов. – В: Творци на българската литература. София: Български писател, 1984, 281–504.

⁴ **Кондев, Ж.** Пред изгрев. Искри любоводни. Неспкоен залез. – Жажда, 2012, с. 159, 163, 191.

⁵ **Тодоров, Д.** Литературното наследство на Добри Чинтулов. – Жажда, 1997, 3-4/26.

⁶ **Дечев, В.** Чинтулов през очите на другите. – Жажда, 2002, 3/5.

⁷ **Леков, Д.** Ръкописните учебници на Добри Чинтулов. София: БАН, 1987, с. 244.

⁸ Той не умира. Сливен на безсмъртните си синове. Ред. Иванъ Стойновъ. София: Държавна печатница, 1935, 210–227.

⁹ **Парцулов, Д.** Добри Чинтулов – учител в Ямбол. – В: Страници от миналото. София, 2009, 112–114.

¹⁰ **Петков, П. Ст.** Идеи за държавно устройство и управление в българското общество 1856–1879. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2003, с. 55.

¹¹ Дигитална културна съкровищница Север + Чинтулов лист [Digitalna kulturna sakrovishtnica Sever + Chintulov list]. – <[www.sever.libraryvt.com//bg/list.pht?id=8s0013859](http://www.sever.libraryvt.com/bg/list.pht?id=8s0013859)>.

¹² **Греков, М.** Добри Петров Чинтулов. – В: Юбилеен сборник на българското народно читалище Зора в Сливен. София, 1910, с. 218.

¹³ **Куманов, М.** Добри Чинтулов. – В: Стани, стани юнак балкански. София: „Захарий Стоянов“, 2002, 195–197.

¹⁴ **Генов, Кр.** Добри Чинтулов – живот, идеи, поезия. София: Народна просвета, 1949, с. 112

¹⁵ **Греков, М.** Цит. съч., с. 218; **Стоянов, Г. Ил.** Петър Миндов-Чинтула и неговото потомство. София, 2009, 69–118.

¹⁶ Сборник Добри П. Чинтуловъ по случай стогодишнината отъ рождението му 1822–1922. Ред. Н. Табаковъ. Сливен: Юбилеен комитет, 1922.

¹⁷ **Гранитски, Ив.** Добри Чинтулов – Стани, стани юнак балкански. София: „Захарий Стоянов“, 2002, 210–211.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Генов, Кр. Добри Чинтулов – живот, идеи, поезия. София: Народна просвета, 1949 [Genov, Kr. Dobri Chintulov – zhivot, idei, poeziya. Sofiya: Narodna prosveta, 1949].

Георгиев, Л. Добри Чинтулов. – В: Литературна класика. София: Цвят, 1992, кн. I, 154–172 [Georgiev, L. Dobri Chintulov – V: Literaturna klasika. Sofia Tsvyat, 1992, kn. I, 154–172].

Гранитски, Ив. Добри Чинтулов – Стани, стани юнак балкански. София: „Захарий Стоянов“, 2002 [Granitski, Iv. Dobri Chintulov – Stani, stani yunak balkanski. Sofia: „Zahariy Stoyanov“, 2002].

Греков, М. Добри Петров Чинтулов. – В: Юбилеен сборник на българското народно читалище Зора в Сливен. София, 1910 [Grekov, M. Dobri Petrov Chintulov. – V: Yubileen sbornik na balgarskoto narodno chitalishte Zora v Sliven. Sofiya, 1910].

Дечев, В. Чинтулов през очите на другите. – Жажда, 2002, 3/5 [Dechev, V. Chintulov prez ochite na другите. – Zhazhda, 2002, 3/5].

Драгова, Н. Добри Чинтулов. – В: Творци на българската литература. София: Български писател, 1984, 281–504 [Dragova, N. Dobri Chintulov – V: Tvortsii na balgarskata literatura. Sofia: Balgarski pisatel, 1984, 281–304].

Кондев, Ж. Пред изгрев. Искри любовородни. Неспokoен залез. – Жажда, 2012, с. 159, 163, 191 [Kondev, J. Pred izgreve. Iskri liyuborodni. Nespokoен zalez. – Zhazhda, 2012, s. 159, 163, 191].

Куманов, М. Добри Чинтулов. – В: Стани, стани юнак балкански. София: Захарий Стоянов“, 2002, 195–197 [Kumanov, M. Dobri Chintulov. – V: Stani, stani yunak balkanski. Sofiya: „Zahariy Stoyanov“, 2002, 195–197].

Парпулов, Д. Добри Чинтулов – учител в Ямбол. – В: Страници от миналото. София, 2009, 112–114 [Parpulov, D. Dobri Chintulov – uchitel v Yambol. – V: Stranitsi ot minaloto. Sofia, 2009, 112–114].

Петков, П. Ст. Идеи за държавно устройство и управление в българското общество 1856–1879. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2003 [Petkov, P. St. Idei za darzhavno ustroystvo i upravlenie v balgarskoto obshtestvo 1856–1879. Veliko Tarnovo: UI „Sv. sv. Kiril i Metodiy“, 2003].

Сборник „Добри П. Чинтуловъ по случай стогодишнината отъ рождението му 1822–1922“. Ред. Н. Табаковъ. Сливен: Юбилеен комитет, 1922 [Sbornik Dobri P. Chintulov po sluchay stogodishninata ot rozhdenieto mu 1822–1922. Red. N. Tabakov. Sliven: Yubileen komitet, 1922].

Стоянов, Ив. История на Българското възраждане. Велико Търново: ИПК „Свети Евтимий Патриарх Търновски“, 1999 [Stoyanov, Iv. Istoriya na Balgarskoto vazrazhdane. Veliko Tarnovo IPK „Sveti Evtimiy Patriarh Tarnovski“, 1999].

Тодоров, Д. Литературното наследство на Добри Чинтулов. – Жажда, 1997, 3-4/26 [Todorov, D. Literaturnoto nasledstvo na Dobri Chintulov. – Zhazhda, 1997, 3-4/26].

Той не умира. Сливен на безсмъртните си синове. Ред. Иванъ Стойновъ. София: Държавна печатница, 1935, 210–227 [Toy ne umira. Sliven na bezsmartnite si sinove. Red. Ivan Stoynov. Sofiya: Darzhavna pechatnitsa, 1935].